

SAVOD O‘RGATISH DARSLARIDA SO‘Z O‘YINLARIDAN FOYDALANISH**Turg‘inboyeva Nilufarxon Nurali qizi,**

Qo‘qon universiteti Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda savod o‘rgatish jarayonlarida darsni o‘quvchilar uchun yanada qiziqarliroq o‘tkazish va yodda saqlab qolishni shakllantirish, xotirani mustahkamlash maqsadida so‘z o‘yinlaridan foydalanish haqida ma‘lumotlar berilgan. Fikrlar misollar keltirish orqali mliy isbotlab berilgan.

Kalit so‘zlar: savod o‘rgatish, tovush, tahlil-tarkib, harf, ta‘lim, dars, o‘yin, so‘z o‘yinlar.

Maktabda o‘qitish birinchi navbatda o‘qish va yozishga o‘rgatishdan boshlanadi. Alifbega asoslangan holda qisqa vaqt ichida o‘quvchilar o‘qish va yozishga o‘rgatiladi, ya‘ni o‘qish va yozish ko‘nikmasini egallaydilar. Endigina maktabga qadam qo‘ygan bolaga savod o‘rgatish juda nozik ish bo‘lib, uning qulay usullarini topishga intilish ta‘lim jarayonida uzoq tarixga borib taqaladi. Maktabga kelishi bilan bolaning hayotida muhim bosqich boshlanadi. Shaxsning yangi ijtimoiy mavqei, ya‘ni ijtimoiy ahamiyatga ega faoliyat shakllaridan birining bevosita ishtirokchisi bo‘lib, bu juda ko‘p kuch talab qiladi. Bu davrda bolalarga yangi talablar qo‘yiladi, u yangi mas‘uliyatga ega bo‘ladi, yangi o‘rtoqlar, kattalar bilan yangi munosabatlar, shuningdek, muayyan axloqiy sa‘y-harakatlar va ish munosabatlariga qo‘shilish tajribasini talab qiladi. Lekin bolalar unga yangi ijtimoiy vaziyatga javob berishga tayyormi? Psixologlar, umuman olganda, bolalarning aqliy va jismoniy rivojlanish darajasi ularni umumta‘lim maktabida muntazam ta‘lim ishlarini muvaffaqiyatli bajarishga imkon beradi, deb hisoblashadi. Shu bilan birga, bolalarning hayajonlanish, hissiylik, juda tez charchash, e‘tiborning beqarorligi, xatti-harakatlarning holati bilan ajralib turishini hisobga olish kerak. Ko‘pgina tadqiqotchilar maktab o‘quv materiallarida aqliy harakatlarning shakllanish jarayoni bolalarning o‘yin faoliyatida aks etishini ta‘kidlaydilar. 1-sinfga kelgan o‘quvchilar maktab sharoitlariga, uning qat‘iy tartib-qoidalariga tezda moslashib keta olmaydilar. Shu bois ularni o‘zlari o‘ynab yurgan tanish o‘yinlar vositasida ilm-fan sirlari tomon qiziqtirish kerak. Bu o‘rinda o‘tkaziladigan so‘z o‘yinlari, didaktik o‘yinlarni dastur talabiga, o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bo‘lishini hisobga olish, ularning yangi mavzuga bog‘lanishini ham inobatga olish lozim.

So‘z o‘yinlar jarayonida bolalarda yodda saqlab qolish, vaqtni iloji boricha tejay bilish xislatlari tarbiyalanadi. Masalan: darsda o‘quvchilar bilan “Esla” so‘z o‘yinini o‘tkazish bolalarga xotirani mustahkamlash, ma‘lumotlarni doim yodda saqlab qolishga yordam beradi. O‘yinni o‘tkazilish tartibi: o‘quvchilarga doira bo‘lib o‘tirib olishga ruxsat beriladi va bitta harf tanlab olinadi. Bolalar tanlab olingan harf bilan boshlangan so‘zlardan ayta boshlaydilar. Birinchi o‘quvchi kapalak desa, ikkinchi o‘quvchi birinchi o‘quvchi aytgan so‘zni ham aytib so‘ng o‘zi ham shu harf bilan boshlanadigan biron bir so‘z aytadi, uchinchi o‘quvchi ham xuddi shu tarzda davom ettiradi. Bu o‘yin orqali o‘quvchilarda xotira mustahkamlanadi.

O‘yin bolalarning birgalikdagi, hamkorlikda amalga oshiradigan faoliyatini vujudga keltiradi. Har qanday o‘yin muayyan mezonlar, qonun-qoidalar, tartib va intizomni talab etadi. O‘yin jarayonida bola o‘zini bemalol, erkin his qiladi, o‘zining haqiqiy qiyofasini namoyon etadi.

Yayrab kuladi, harakatlanadi, o‘z fikrini uyalmay, tortinmay bayon qiladi. O‘yin asnosida ko‘pgina jamoatchilik qoidalarini o‘zlashtiradi, tartib-intizomga o‘rganadi. O‘yin bola hayotida juda muhim rol o‘ynaydi. Kattalarga kundalik hayot tajribalari qanchalik zarur bo‘lsa, bola uchun o‘yin shunchalik zarur. O‘yin jarayonida bola qanday bo‘lsa, keyinchalik katta bo‘lgach, ishda ham o‘zini shunday tutadi. Shu sababli faol insonni tarbiyalashda o‘yinlarning ahamiyati juda katta.

“Kim chaqqon-u kim tezkor” o‘yini. Bu o‘quvchilarda jamoada ishlash ko‘nikmasini shakllantiradi. Jamoa bo‘lib ishlaganda o‘zaro inoqlik, tengdoshiga bo‘lgan hurmat, bir-birini tinglash axloqlarini rivojlantiradi. Bu o‘yinda o‘quvchilar ikki guruhga bo‘linib olishadi. So‘ng esa doskaga bitta so‘z yoziladi. Bu so‘z har ikkala jamoa uchun ham tegishli. Masalan: o‘zbekiston so‘zi yozilsa, har ikkala jamoa shu so‘zdagi harflardan foydalanib yangi so‘zlar yasashlari kerak: o‘zbek, bek, to‘n, zot, it..... kabi.

“So‘z tuzish” o‘yini. Bu o‘yinni bajarish o‘quvchilarga tovushning so‘z hosil qilishidagi ahamiyatini to‘laroq tushunib olish imkonini beradi. O‘quvchilar ushbu o‘yinda ishtirok etar ekan, so‘zlarning turli-tuman usullar bilan hosil bo‘lishi katta qiziqish uyg‘otadi. O‘zlari hosil qilgan yangi so‘zlardan bevosita zavq olishga muvaffaq bo‘ladi. So‘z tuzish o‘yini savod o‘rgatishning tahlil – tarkib (analiz – sintez) tovush metodi asosida bajariladi. Ushbu metodning ikkinchi qismi tuzish, qurish, birlashtirish singari ma‘nolarni bildiradi. So‘z tuzish o‘yini ham aynan so‘zga xilma-xil tovushlarni, bo‘g‘inlarni qo‘shish orqali hosil bo‘ladi. Bu o‘yinni bajarishda so‘zga turli xil usullar bilan tovush qo‘shib, yangi so‘z hosil qiladi.

“Bo‘g‘inlardan so‘z tuzish” o‘yini. Doskaga yozma harflar bilan lola, ona, ana, tola, Lola, Ali so‘zlari yozib qo‘yiladi. O‘quvchilar kesma bo‘g‘inlar yordamida shu so‘zlarni yozadilar. L tovushi so‘zning qayerida kelayotganini aniqlaydilar. L tovushi qatnashmagan so‘zlarning aralashtirib berilishi o‘quvchilar diqqatini orttiradi. Bunday o‘yinlarni boshqa harflarni o‘rganish davomida ham qo‘llash mumkin. M harfini o‘rganish jarayonida Omina, mana, Noila, nom, amma, nima singari so‘zlarni kesma bo‘g‘inlar yordamida yozish mumkin. Birinchi bo‘lib yozib bo‘lgan o‘quvchi o‘yin g‘olibi hisoblanadi va rag‘batlantiriladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, maktab bola hayotida juda muhim o‘rin turadi. Shu davrda u atrof-muhit, jamiyat va kishilar mehnati haqidagi bilimlarni egallaydi. So‘z o‘yinlar orqali bola jamoani tushunadi, o‘zi bajarayotgan mashg‘ulotga nisbatan ongli munosabatda bo‘ladi. Har bir mashg‘ulot jarayonida ixtiyoriy diqqatini ishga soladi. O‘yinda ilg‘orlikka, g‘alaba qozonishga intiladi. Shu sababli ham savod o‘rgatish davrida darslarga o‘yin elementlarini kiritish va undan ta‘lim-tarbiyaviy maqsadlarda samarali foydalanish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X., Yo‘ldasheva Sh. Sariyev Sh. Ona tili o‘qitish metodikasi. -Toshkent, –”Nosir”, 2009.
2. Safarova R., Inoyatova M. Alifbe.Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik.-Toshkent, 2021.

3. Ochildiyeva Mushtariy, & Parpiyev Odiljon. (2023). BOSHLANG‘ICH TA‘LIM TIZIMIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1(1), 640–644. <https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.666>
4. Xushbaqova Zarnigor Javliyevna, & Odiljon Parpiyev. (2023). BOSHLANG‘ICH SINFLARDA NUTQIY SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1(1), 645–650. <https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.667>
5. Mannonova Muxarramabonu, & Odiljon Parpiyev. (2023). AUDIOLINGVAL METODNING AFZALLIKLARI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1(1), 882–887. <https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.749>
6. Madinabonu Shuxratjon qizi, & Esonaliyeva Guluzra Komiljonova. (2023). INSON QADRI VA BARKAMOL AVLOD SHAKLLANISHIDA PEDAGOGIKANING O‘RNI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1(1), 788–789. <https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.717>
7. Abduraxmonova, N. A. qizi. (2023). BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 208–211. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5507>
8. *Toxirjon, U. (2024). XALQARO O‘QISH SAVODXONLIGINI O‘RGANISH (PIRLS). Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 14-17.
9. *Toxirjon, U. (2024). BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QISHNI YETKAZIB OLIHGA QIYNALAYOTGAN O‘QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 9-13.